

ULUSLARARASI DİN BİLİMLERİ ÇALIŞTAYI

INTERNATIONAL WORKSHOP
ON RELIGIOUS SCIENCES

30 ARALIK / DECEMBER 2017

IĞDIR ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
IGDIR UNIVERSITY FACULTY OF DIVINITY

ISBN: 978-605-83039-3-5

IĞDIR ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
ARALIK 2017

NASR SÛRESİNİN “MÛNÂSEBÂTU’L-ÂYÂT VE’S-SUVER” DİSİPLİNİ ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ VE EL-ESMÂU’L-HÛSNÂ’DAN “TEVVÂB” İSMİNİN İNCELİKLERİ

MEHMET EMİN YURT¹ & NİHAT DEMİRKOL²

Giriş

El-Münâsebâtu beyne’l-Âyât ve’s-Suver ilmi, önemli Kur’ân ilimlerinden birisi olarak değerlendirilmektedir.³ Bu ilim, Kur’ân’ın ayet ve sûreleri arasındaki muhteşem uyum ve bütünlüğü konu edinir. Kur’ân, kendi içerisinde büyük bir uyum ve bütünlük arz eden, sırlarla dolu bir kitaptır. Her sûre kendi içinde bir bütünlük oluşturduğu gibi diğer sûrelerle hatta diğer sûrelerin içindeki ayetlerle de bir bütünlük içerisindedir. Aynı şekilde her sûrenin ayetleri, kendi içinde ele aldığı konular yönüyle, diğer ayetlerle irtibatlıdır. Her sûrenin başı ile sonu arasında irtibat olmakla beraber her sûrenin sonu ile diğer sûrenin başı arasında da bir irtibat bulunmaktadır. Mesela Vakı’a sûresinin, “*O hâlde, yüce Rabbinin adını tesbih et*”⁴ mealindeki bu son ayeti ile Hadid sûresinin, “*Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah’ı tesbih etmektedir. O, azîzdir, hakîmdir*”⁵ malindeki bu ayeti arasında dikkat çekici bir münasebet bulunmaktadır. Vakı’a sûresinin son ayeti, muhatabından Allah’ı tesbih etmesini istemekte, Mushaf sırasına göre hemen

¹ Yrd. Doç. Dr. İğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir

² Arş. Gör. İğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir

³ ez-Zerkeşî, Bedreddîn Muhammed b. Abdullah, *el-Burhân fi ‘Ulûmi’l-Kur’ân*, Dâru’t-Turâs, Kâhire, tsz., I, 35.

⁴ Vakıa, 56/96.

⁵ Hadid, 57/1.

ardından gelen Hadid sûresinin birinci ayeti ise yerde ve gökte olan her şeyin Allah'ı tesbih ettiğini vurgulamaktadır. Burada insanın zihnine, bir yönüyle ikaz mahiyetinde bir yönüyle de örnek gösterilmek istenen bir “tesbih olgusu” bulunmaktadır. Bundan dolayı aralarında önemli münasebet bulunmaktadır. Kur'ân'ın hemen her sûresinde bu veya buna benzer incelikler görmek mümkündür. Nitekim Fahrüddîn er-Râzî (ö.606/1210), Kur'ân'ın inceliklerinin çoğunun, ayet ve sûreler arasındaki bağlantılar ve sıralamalar içine yerleştirilmiş olduğuna dikkat çekmiştir.⁶ Biz de misal olması açısından Nasr sûresinde bulunan önemli bağ ve incelikleri nazara vermeye çalışacağız.

1. Sûrenin Metni, Meali ve Muhtevası

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ
وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا
فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde,

Ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde,

Rabbini hamd ile tesbih et. Ve O'na istiğfar et. Çünkü O, Tevvab'tır.

Nasr sûresi üç ayetten meydana gelmektedir. Sûre, Selef uleması tarafından “Sûret’u izaca’e nasrullah’i ve-l feth” olarak isimlendirilmiştir. Tefsirlerin çoğunda ve Mushaflarda ise سورة النَّصْرِ olarak adlandırılmıştır. Ayrıca içinde fetihten bahsedildiği için fetih sûresiyle ortak isim olarak سورة الفتح diye de adlandırılmıştır.⁷ Bu sûrede ilk ayette geçen “nasr” kelimesinden dolayı “Nasr sûresi” olarak adlandırılmıştır. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) vefatına işaret ettiği için “Tevdi” (uğurlama, vedalaşma) olarak da isimlendirilmiştir.⁸ Bu sûre toplu olarak en son inen sûredir. Fakat ondan sonra da ayetler nazil olmuştur.⁹ Nüzul zamanıyla alakalı olarak ihti-

⁶ er-Râzî, Ebû Abdillâh Ebu'l-Fadl Fahrüddîn Muhammed b. Ömer, *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 2013, X, s. 113.

⁷ Muhammed b. Tahir İbn Aşur, *Tahrir ve Tenvir*, Tunus, 1984,, XX,587.

⁸ Mahmud Şükri Alusi el-Bagdadi, *Ruhu-l Meani*, Beyrut, 1971,XI,255.

⁹ Celaleddin Abdurrahman es-Suyuti, *el-Itkan fi ulum-l Kur'an*, Beyrut, t.s. VIII, 662.

laf vardır. Sürenin muhtevasını dikkate alanlar sürenin Mekke'nin fethinden önce indiğini kabul etmektedirler. İbni Ömer'in (r.a.) rivayetinde ise, sürenin Mekke'nin fethinden sonra indiği ifade edilmektedir.¹⁰

Nasr süresinin üç ayeti, birbiriyle mana açısından irtibatlı olmakla beraber her bir ayet farklı bir mevzuyu ele almaktadır. Birinci ayeti, Allah'ın yardımından ve zaferden bahsetmektedir. Bu cihetiyle siyasidir. İkinci ayeti ise içtimaîdir. Çünkü toplumsal bir değişmeyi konu almaktadır. Üçüncüsü ise kulluk ayetidir ve konuyu bireyde nihayete erdirmektedir.

Nasr süresinin birinci ayeti siyasî içerikli bir ayettir. Yani, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve etrafındaki Müslüman topluluk, bu ayetin müjdelemiş olduğu "zafer ve yardım" neticesinde, Arap yarımadasının gündemini belirleyecek siyasî bir aktöre dönüşmüş ve asıl güç unsuru olarak, disiplinli ve sistemli bir toplum hüviyetiyle tarih sahnesine çıkmıştır. Önderliğini Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yapmış olduğu bu Müslüman toplum, Arap yarımadasının merkezi konumundaki Mekke'yi fethederek siyasî bir aktör olduğunu ortaya koymuştur. Nasr süresinin birinci ayetinin siyasî içerikli olduğunu söylememizden maksat budur. Yüce Allah bu süreç boyunca, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bazen doğrudan yardım etmiş bazen ise dolaylı olarak yardım etmiştir. Peygamberini hiç yalnız bırakmayan Allah, Bedirde, Huneyn'de ona yardım etmiş, tevhid mücadelesini zaferle neticelendirmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise gerek kulluğuyla, gerek zafer anlarındaki tavırlarıyla nazarları kendisine değil kudret ve zafer sahibi olan Allah'a yönlendirmiştir.

;Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İst, 1979, IX, 6235.

¹⁰ Ebu'l Ferec Abdurrahman b. Receb el Hanbeli, *Tefsiri ibn-i Recep el Hanbeli, Daru-l Asime, Riyad,2001, II, 640.* ; Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Cami'u-l Beyan an Te'vili Ayi-l Kur'an*, Bidaru-l hicr, Beyrut, 1992, XII,712. ; Fahreddin er-Razî, *Tefsir-i Kebir, (Mefâtihu'l-Gayb,)* Daru-l fikr, 1981.XXXII, 164.; Ebi Kasım Mahmut b. Ömer ez-Zemahşeri, *el-Keşşaf*, Mektebetu-l Abikan, Riyad,1997, IV, 450. ; İbn Aşur, *Tahrir ve Tenwir*, XX, 589.

Öte yandan zaferi nasıl kazanacağına dair, Yüce Allah ona yol göstermiş, sabredip Allah'tan sakınması durumunda yardımın geleceğini bildirmiştir. Her insana, ancak çalıştığının karşılığı olduğunu, bunun gereklerinin de yapılmasını istemiştir. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.) zaten bunların farkında olan birisiydi ve gereğini yapıyor ve bize de örnek oluyordu. Dolayısıyla bu ayetlerdeki asıl muhatabın bizler olduğu ortaya çıkmaktadır.

İkinci ayet ise içtimaîdir. İnsanların guruplar halinde Allah'ın dinine gireceği ifade edilmektedir. Bu da toplumsal değişmeyi zorunlu kılmaktadır. Bizler kültürümüzün ve adetlerimizin tasvip edilmeyen değer yargılarını bırakıp, Allah'ın bize emrettiği şekilde bir toplum olmamız gerekmektedir. Günümüz dünyasında İslam'a aykırı düşen pek çok yaşantı biçimimizin olduğu müşahede edilmektedir. Bunları bırakmadığımız sürece yardım ve zaferin gelmeyeceği açıktır. Bundan dolayı Yüce Allah'a karşı tam bir teslimiyetle mükellefiz. Toplumsal değişme için yardım ve zaferin gelmesi, zafer ve yardımın gelmesi için de toplumsal değişmenin olması gerekmektedir. Çünkü Kur'an, bir kavmin kendisini değiştirmede müddetçe Allah'ın onları değiştirmeyeceğini ifade etmektedir. Burada iki ayet birbirinden farklı mevzuyu ele almakla beraber ikisi de birbirini nitelendirmektedir. Yani zafer ve yardım için toplumsal değişme gerekli, toplumsal değişme için ise zafer ve yardım gerekli.

Üçüncü ayet ise bize kulluğu öğretmektedir. Zaferin sarhoşluğuna kapılmadan insanların kendilerine itaatini gördüğünde, kibre kapılmayan ya da kibre giden yolu hamd ile tesbih ve istiğfarla kapatan ayettir. Bu ayet bize ubudiyetimizi düzeltmemiz gerektiğini ifade etmektedir. Zafer ve yardımın devamı için bu ayette ki kulluk vazifesine dikkat etmemiz gerekmektedir. Çünkü bu ayet zaferin hemen ardından kulluğa çağırılmaktadır. Zafer kazanmışken başka bir varlık önünde eğilmek çok zor bir imtihandır. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu imtihanı başarmış bir insan olarak bizlere örnek olmuştur. Bundan dolayı zaferi müjdeleyen ve kulluğa çağırılan bu ayetler arasında önemli münasebetler bulunmaktadır.

2. Sûre İçindeki Esmâ-i Hüsnâ

Nasr sûresinde, Esmâ-i Hüsnâ'dan sadece bir isim geçmektedir. O da üçüncü ayetteki "Tevvâb" ismidir. Tevvâb, mübalağalı ism-i fail olarak "tövbeleri çokça kabul eden" manasına gelir. Bu mananın daha iyi anlaşılması için semantik yönden analiz etmek istiyoruz.

2.1. Tevvâb İsminin Manası ve Kullanımı

Tevvâb, "tâ-be" fiilinin mastarı olan "tevbe" kelimesinin ism-i fâili olup "çokça tevbe eden" anlamına gelir. Tevbe kelimesi, lügat manası olarak "geri dönmek, dönüş yapmak, yapılan fiilden dolayı pişman olmak, üzülme" gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise "dinde yerilmiş şeyleri terk edip övgüye layık olanlara yönelme" şeklinde kul için tanımlanır. "Kulun tövbesini kabul edip, lütuf ve ihsanıyla ona yönelmesi" şeklinde de Allah'a nispet edilmektedir.¹¹ İsfehânî (502/1108) tövbeyi her şekliyle ve yönüyle günahlardan dönmek şeklinde tanımlamaktadır.¹²

Görüldüğü üzere tevbe, hem insanlara hem de Allah'a nisbet edilerek kullanılan bir kelimedir. İnsanlar için kullanıldığında "yaptığı fiilden dolayı pişman olup geri dönmek" manasına gelirken, Allah için kullanıldığında ise pişmanlık söz konusu olmayıp "kulunun tövbesini kabul edip ona lütfüyle yönelmesi" manasına gelmektedir. Bu durumda kul tevbe ile vasıflandırıldığında "rab-bine döndü" şeklinde anlaşılır. Çünkü hata yapıp günaha giren her insan yaratıcısından kaçmış durumdadır. Tevbe ettiğinde ise yaratıcısına dönmüş olup hatasını telafi etmiş sayılır. Dolayısıyla tevbe onarmadır, tamir etmedir. Allah, tevbe ile vasıflandırıldığında ise bunun manası şöyle olur: Kulun tevbe isteğini kabul etmesi ve ona lütufta bulunarak kulun pişmanlık talebini kabul etmesidir. Bir misal vermek kabilinden şöyle bir teşbihte bulunulabilir. Mesela bir işçi patronunun hizmetinden ayrılır, çalışmayı bırakır. Patronu

¹¹ Ebu İshak İbrahim b. Seri b. Sehl Bağdadi Zeccac, *Tefsir'u Esma-i İlahi-l Hüsnâ*, Beyrut,1975, s.61-62.; Bekir Topaloğlu, "Tövbe",XLI, 279

¹² Ragıb El-İsfehani, *Mufredatu Elfazı'l Kur'an*, Daru'l fikr. Beyrut,2010, s.72.

da onun maaşını keser. Sonra o işçi pişman olup tekrar aynı yere dönüp çalışmak ister ve bu yönde bir talepte bulunur. Patronu da kabul ederse çalıştırır ve tekrar maaşını vermeye başlar. Aynı şekilde kul günah işlediğinde, bir bakıma kendisini Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmış olur. Tevbe ettiğinde ise Yüce Allah tekrar ona rahmetinden lütfeder. Yüce Allah'ın, kulunun tövbesini kabul etmesinin iki şekilde olabileceği söylenmiştir;

- Allah'ın, tövbenin kabulünden dolayı kuluna sevap vermesiyle olur.
- Allah'ın tövbe sebebiyle kulunun günahlarını bağışlaması şeklinde olur.¹³

Kur'ân'ı Kerîm'de tevbe kavramı toplamda 88 yerde geçmektedir. Tevbe, 35 yerde Allah'a, 53 yerde ise insanlara nispet edilmektedir.¹⁴ Tevbe ile yakın anlamlı olarak "enâbe" kelimesi de kullanılmıştır.¹⁵ Bazılarına göre ödülü hak etmek için dönen kişi inabe sahibi kimsedir. Tevbe sahibi kimseler ise cezadan korktukları için dönüş yapan kimselerdir.¹⁶

Yüce Allah bir ayette insanlara şöyle bir müjde vermektedir.

أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّجِيمُ أَلَمْ يَعْلَمُوا

*"Onlar bilmediler mi ki Allah kullarının tevbesini kabul eder ve sadakaları da alır. Şüphesiz ki Allah Tevvab'tır, Rahimdir."*¹⁷

Bu ayet hem uyarı hem de müjde içermektedir. Allah burada çıkış kapısı olarak tevbeyi göstermekle beraber, tevbe mercii olarak başka ortakları da kabul etmemektedir. Kendisinden başka kimselere tevbenin yapılmasını kabul edilemez olduğunu ifade etmektedir. Kendisine yapılacak tevbeyi de kabul edeceğini müjdelemektedir. Yüce Allah, kabul edeceği tevbenin özelliğini ise şöyle ifade etmektedir:

¹³ Razi, *Tefsiri-l Kebir*, XXXII, 421.

¹⁴ Muhammed Fuad Abdulbaki, *Mu'cemu-l Müfrehes li Elfazi'l Kur'ani-l Kerim*, Dâru-l Hadis, Kahire,1945, s.156-158

¹⁵ Bkz. Lokman 31/15.

¹⁶ Mustafa İslamoğlu, *Kur'an'a Göre Esmâ-i Hüsnâ*, Düşün Yay. İst.2013, III,1924.

¹⁷ Tevbe 9/104.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا

“Ey iman edenler! Tevbe-i nasuh ile Allah’a dönün.”¹⁸

Hız. Peygamber’in (s.a.v.) bir hadisinde de istiğfar etmek şartıyla tövbenin mutlak sûretle kabul olunacağı bildirmektedir. “İstiğfar eden kimse günde yetmiş kere de tövbesinden dönse günahı ısrarcı sayılmaz.”¹⁹

Başka bir hadis-i şerif’te ise tövbe şöyle geçmektedir: “Bir adam Hız. Peygamber’e (s.a.v.) gelerek: “Ben büyük bir günah işledim, buna tövbe imkânım var mı?” dedi. Hız. Peygamber (s.a.v.): Annen var mı? diye sordu. Adam: “Hayır yok” dedi. Peki, teyzen de mi yok? dedi. Adam: “Hayır, var.” deyince Hız. Peygamber (s.a.v.): Öyle ise ona iyilik yap. Diye emretti.²⁰

Hız. Peygamber’in (s.a.v.), tevbe olarak annesine iyilik yapmasını emretmesi dikkat çekicidir. Çünkü tevbe denince akla ilk olarak sözle tevbe etmek bir daha yapmamaya ant içmek manası gelmektedir. Fakat bu hadiste tövbenin iyilik yapmakla da olduğu ifade ediliyor. Buradaki inceliği şöyle izah edebiliriz: İyilikler, kötülüklerin etkisini ortadan kaldırıp izale ederler. Böylece günah ile meydana gelen maddî veya manevî zarar, iyilik yapmakla telafi edilmiş olmaktadır. Nitekim Yüce Allah, “iyiliklerin kötülükleri (günahları) gidereceğini”²¹ beyan etmiştir.

Bu noktada tövbe konusunda Hız. Ali’nin (r.a.) de sözlerini aktarmak istiyoruz. O, yapılan tevbede bulunması gereken özellikleri şöyle sıralamıştır:

- a) Geçmiş günahlarına pişmanlık,
- b) Yapamadığı farzları iade etmek,
- c) Kul hakkını ödemek,
- d) Hasımlarıyla helalleşmek,

¹⁸ Tahrim 66/8.

¹⁹ Ebu İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizi, *el-Camiu’s-sahih*, Daru-l hadis, Kahire, 2005, *Daavât*, 119.

²⁰ Tirmizi, *Birr*, 6.

²¹ Hûd, 11/114.

- e) Bir daha günaha dönmemeye azmetmek,
- f) Evvelinde nefsini günahlarla şımarttığı gibi, tevbeden sonrada onu taatle terbiye etmek.”²²

Tevbe kelimesinin analizini yaptıktan sonra, Tevvâb ismi ile Nasr sûresinin ayetleri arasında ki münasebete geçmek istiyoruz.

3. Tevvâb İsmi ile Nasr Sûresinin Ayetleri Arasındaki Münasebet

Kur’ân’ı Kerîm lafız yönünden olduğu gibi mana yönünden de kendi içerisinde bir bütünlük oluşturmaktadır. Gerek sûrelerin ardı ardına dizilişi gerekse ayetlerdeki mevzuların irtibatı çok dikkat çekicidir. Kur’ân’ı Kerîm normal bir kitabın yaptığı gibi konuları bölümlere ayırarak anlatmamıştır. Konuları iç içe anlatmıştır. Buna rağmen anlatılan bir mevzuyu bitirip diğerine geçerken, bu mevzuların bitişi ile başlangıçlarını güzel bir şekilde bağlayarak bir ahenk meydana getirmiştir. Bu durum bütün sûreler ve ayetler için geçerlidir.

Mesela şu ayetle ilgili dikkat çekici bir hadise yaşanmıştır.

فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ الْبَيِّنَاتُ فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Size apaçık deliller geldikten sonra eğer kayarsanız bilin ki Allah, Aziz’dir, Hakim’dir.”²³

Burada ki “Azîz” isminden neş’et eden izzet sıfatı, kudret ve galebe duygularını nazara vermektedir. Bu ikisi de (yani kudret ve galebe), kendisine muhalefet eden kimseden intikam alma ve şiddetli tehdit ihtiva eder. “Hakîm” isminden neş’et eden hikmet sıfatı ise Allah’ın fiillerinde olan tutarlılığa ve sağlamlığa delalet eder. Bununla birlikte kendisine muhalefet edenlere verdiği cezalar hikmetinin gereğidir. Çünkü O Hakîmdir. Sadece hak edenlere ceza verir. Rivayet edilir ki bu ayeti okuyan biri عَزِيزٌ حَكِيمٌ yerine عَفُورٌ رَجِيمٌ şeklinde okur. Bunu işiten bir bedevî, hiç Kur’ân okumamış olmasına rağmen itiraz eder ve der ki; “Eğer bu Allah’ın kela-

²² Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed Nasıruddin el Beydavî, Envâru’t-Tenzil ve Esrâru’t-Te’vil, Çev. Şadi Eren, Işık Yay.İst.2013, III,548.

²³ Bakara 2/209.

mı ise böyle dememesi gerekir. Çünkü hikmetli olan birisi “hata-
dan” sonra af manası içeren ğufrânı zikretmez. Bu şekilde ahdi
bozmak olur.”²⁴ Bu durumda, ayetin manasından adeta, Yüce Al-
lah’ın muhataplarına “siz saparsanız da ben affederim, siz keyfini-
ze bakın” demiş gibi bir anlam çıkmaktadır. Bedevî buna itiraz
ederek ayetin başı ile sonu arasındaki mana bütünlüğüne ve ilişki-
sine dikkat çekmiştir.

Nasr sûresindeki ayetler arasında da buna benzer bir münase-
betten bahsedebiliriz. Birinci ayet Allah’ın yardım ve fethinin geli-
şinden bahseder. İnsanların hepsi zaferi kaldıramazlar bazıları
gurura kapılabilir veya zafer sarhoşluğuna bürünüp olmadık söz-
lerde ve fiillerde bulunabilirler. Çünkü insanlar zafer kazandıklarında
öyle bir duruma girerler ki kimileri iradelerini yitirir. Naralar
atmaktan kendilerini alıkoyamazlar. Zafer anlarında iradesini yiti-
renler o güne kadar dizginledikleri his ve heveslerini o sarhoşluk
anlarında salıverirler. Buna karşın, insanların çoğu zor zamanla-
rında Allah’a öylesine yönelirler ki belki de o vakte kadar hiç bu
kadar samimi olmamışlardır. Ama feraha kavuştuklarında ise san-
ki o duayı yapan yalvaran o değilmiş gibi bir hal alabilmektedirler.
Zaferi elde ettiklerinde ise bu başarının büyük çoğunluğunu kendi
nefsine, azını da sebeplere bağlayabilmektedirler.

İşte böylesine bir hata yapma olasılığının yüksek olduğu bir
durumda, Yüce Allah çıkış kapısı olarak istiğfarı göstermekte ve
bu kapıya gelenleri boş çevirmeyeceğini ifade etmektedir. Birinci
ayetin müjdesiyle verdiği zaferi kaldırmayanlar için üçüncü ayette
istiğfar ve tevbe kapısını göstermektedir. En önemlisi ise şüpheyi
yer bırakmayacak şekilde “Tevvâb” ismini zikrederek beyan et-
mektedir. Malumdur ki “Tevvâb” ismi, mübalağalı ism-i fâil olup
“tövbeleri çokça kabul eden” manasına gelir. Büyük bir zafer ve
başarı durumunda bunu kaldıramayıp, hatalara düşenlerin tövbe-
sini kabul edeceğinin ifade etmektedir. İşte bu açıdan, Nasr suresi-

²⁴ Muhammed b. Yusuf eş-Şeybani ebi Hayyan el-Endulusi, *Bahrü Muhit*, Daru-l
fikri’l İlmîyye, Beyrut, 1993. II, 132.

nin sonunda geçen “Tevvab” ismi ile sûrenin ilk ayeti arasında önemli ve dikkat çekici bir münasebet bulunmaktadır.

İkinci ayet ise insanların Allah’ın dinine gireceklerini ifade etmektedir. Bir kimse, İslam’a girdiğinde, İslam’a uymayan önceki örf ve adetlerini bırakmak durumundadır. İslam’ın hakikatini gören insanlar önceki hayatlarında çok yanlışlar yapmış olabilirler. Dolayısıyla “Biz çok günahkâruz, Allah bizi nasıl affetsin!” diye umutsuzluğa kapılabilirler. İşte böylesine bir durumda bile Yüce Allah, yine insanları istiğfara yönlendirip ve bu istiğfarı kabul edeceğini ifade ederek ümitsizlik kapısını kapatmaktadır. Böylece, ikinci ayet de tıpkı birinci ayet gibi “Tevvâb” ismi ile sıkı ve önemli bir münasebeti halindedir.

Üçüncü ayet ise “Tevvâb” ismi ile kendi arasında önemli bir münasebet ihtiva etmektedir. Bu ayette, birinci ve ikinci ayette ifade edilen zafer, başarı ve bunun neticesinde de insanların Allah’ın dinine girmesinden sonra, Allah’ın hamd ile tesbih edilmesini istemektedir. Daha sonra ise istiğfarı emretmektedir. İstiğfardan sonra “Tevvâb” isminin gelmesi bizler için bir rahmettir. Eğer “Tevvâb” ismi zikredilmeseydi, insanların tövbesinin kabul edilip edilmeyeceği meçhul kalırdı. Bu da insanlardan günaha dalanlar için, dönüş kapısının kapalı olduğu algısının devam edeceği ihtimalini doğururdu. Fakat Yüce Allah, “Tevvâb” ismini zikrederek istiğfarı kabul edeceğini ifade ediyor. Kur’ân’ın başka ayetlerinde ise istiğfarın nasıl yapılacağı beyan ediliyor.²⁵ Nasr sûresinde ise büyük veya küçük diye bir ayırımında bulunmadan bağışlanma dileyenin talebini kabul edeceğini ifade ediyor. Hamd ile tesbihten sonra Allah’ın istiğfar emri insanların acziyetini, Allah’ın da geniş rahmetini göstermektedir. Böylece, zaferin neticesinde hamd ile tesbih, tesbihin neticesinde ise istiğfarı emretmektedir. Fıtratı gereği hatadan hali olmayan insanların, hamd ile tesbihlerinde yapacakları hata veya eksiklikten dolayı Yüce Allah çıkış kapısını istiğfar ile göstermektedir.

²⁵ Bkz. Tahrim 66/8.

Yüce Allah, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) istiğfarı emretmektedir. Ayrıca onun şahsında bütün insanlığa da hitap etmektedir. Sonrasında ise kendisinin bu istiğfarı kabul edeceğini "Tevvâb" ismi ile beyan etmektedir. Bu cihetten "Tevvâb" ismi ile "istiğfar" kelimesi arasında önemli bir münasebet bulunmaktadır.

Fahrüddîn er-Râzî (ö.1210) Tevvâb ismi ile ilgili olarak şu manalara dikkat çekmektedir:

1) Yüce Allah, "Ben geçmişte Tevvâb'tım istikbalde de Tevvâb'ımdır." Yani istiğfar taleplerini kabul edeceğini ifade etmektedir.

2) Bütün kabahatlerine rağmen Yahudiler tövbe ettiklerinde tövbelerini kabul ettim. Siz ki en hayırlı ümmetsiniz sizinkini elbette kabul ederim.

3) Asi olanlarınkini bile kabul ettim. Sizinkini de kabul ederim. Rahman olan Keremime yakışan budur.

4) Size istiğfarı emretmeden öncede Tevvâb'tım. Emrettikten sonra da Tevvâbım, kabul ederim.

5) Tevvâb ismi suçu olanların suçunu hafifletirmeye yöneliktir.

6) Allah geçmişte ihsanda bulunduğu gibi gelecekte de ihsanda bulunacaktır.²⁶

Bu noktada, istiğfar emri ile Hz. Peygamber'in (s.a.v.) masumiyeti arasındaki münasebete kısaca değinmek istiyoruz. Çünkü peygamberlerin masum olması ile istiğfar emri arasında zahiren çelişki görünmektedir.

a) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) istiğfarı tesbihtir.

b) Örnek olması içindir. Çünkü kul ne kadar ibadette iyi olsa bile mutlaka eksigi olacaktır. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bile istiğfar emri geldiğine göre bizim halimizi düşünmemiz gerekir.

c) Günah işlemekten değil, efdali terk etmekten dolayıdır.

²⁶ Razî, *Tefsiru-l Kebir*, XXXII, 163.

d) İnsanlar ne kadar itaat etseler de bu itaatleri ve ibadetleri Allah'ın ihsanı ile karşılaştırıldığında ne kadar az olduğunu görmekteyiz. Bundan dolayı da istiğfar etmeleri gerekmektedir.

e) İnsanın kulluk yolundaki seyr-i sülûk mertebelerinde gördükleri ve her yükseldikleri bir makamdan dolayı, önceki makamları için istiğfar etmeleri gerekir. Çünkü kul bir mertebeyi aşınca aslında onun bir şey olmadığını fark etmektedir. Allah'a ulaşan mertebeler de sonsuz olunca insanlar her ulaştığı mertebede bir önceki mertebeye için istiğfar etmelidir.

f) Yüce Allah, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) ümmeti için istiğfarda bulunmasını istemektedir. "Ve Peygamber'de onlar için mağfîret dileseydi..."²⁷ ayetinde ümmet için istiğfarda bulunmasını istemektedir. Ümmet çoğaldıkça, hata ve günahlar daha çok artmaktadır. Bundan dolayı istiğfar daha da mühim hale gelmektedir.²⁸

Görüldüğü üzere üçüncü ayet de birinci ve ikinci ayetler gibi "Tevvâb" ismi ile önemli bir münasebet içindedir.

Sonuç

Ayet ve sûrelerin münasebeti yönünden kendi arasında büyük bir uyum ve bir irtibat halinde bulunan Kur'an'ı Kerim, bu önemli uyum ve irtibat üzerinden bizlere önemli mesajlar sunmaktadır. Nasr sûresi, zaferin sarhoşluğuna kapılmadan, insanların kendilerine itaatini gördüğünde, nefsin kibrine ve egosuna kapılmayan ya da kibre giden yolu, hamd ile tesbih ve istiğfarla kapatan sûredir. Zafer kazanmışken başka bir varlık önünde eğilmek çok zor bir imtihandır. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu imtihanı başarmış bir insan olarak bizlere örnek olmuştur. Bundan dolayı zaferi müjdeleyen ve kulluğa çağırın bu ayetler arasında önemli münasebetler bulunmaktadır.

Münâsebâtul-Âyât ve's-Suver ilmi disiplini çerçevesinde Nasr

²⁷ Nisa 4/64.

²⁸ Razi, *Tefsiru-l Kebir*, XXXII, 162.

sûresi bağlamında değindiğimiz uyum ve irtibat noktalarının temelini oluşturan el-Esmâ'ül-Hüsnâ'dan "Tevvâb" ismidir. Zafer, başarı ve toplumsal değişim esnasında insanların yapacakları hataların telafi kapısı "Tevvâb" ismi olmuştur. Eğer bu isim bu sûrede bulunmasaydı önemli mesajlar ve müjdelere veren bu sûrenin muhatapları her zaman tedirgin olurlardı. En ufak hatalarında bu mesajlardan yüzlerini çevirip sorumluluk almaktan kaçınırlardı. Ama Yüce Allah'ın "Tevvâb" isminin burada zikredilmesi, insanlar için belki de en büyük müjde olmuştur. Çünkü zafer yolunda kararlılıkla ilerlemenin yolu açılmış olmaktadır. Şunu da ifade etmek istiyoruz ki burada zafer için ya da başarı için her yolun mubah olduğu anlamını ifade etmiyoruz. İfade etmek istediğimiz nokta insan olarak düştüğümüz hataların telafi kapısı "Tevvâb" olan Yüce Allah'ın rahmet kapısıdır. Aksi takdirde "Nasıl olsa Yüce Allah Tevvâb'tır" deyip rahatça günah işlemek bu sûrenin manasını hiç anlamamak olur.

Kaynakça

Abdulkaki, Muhammed Fuad, *Mu'cemu-l Müfrehes li Elfazil Kur'ani-l Kerim*, Dâru'l-Hadis, Kahire, 1945.

Beydavî, Abdullah ibn Ömer ibn Muhammed Nasıruddin, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, Çev. Şadi Eren, Işık Yayınları, İstanbul, 2013.

Bağdadî, Mahmud Şükri Alusi, *Ruhu-l Meani*, Beyrut, 1971

İbn Aşur, Muhammed b. Tahir, *Tahrir ve Tenvir*, Tunus, 1984.

İsfehani, Ragıb, *Mufredatu Elfazil Kur'an*, Daru'l fikr. Beyrut, 2010.

İslamoğlu, Mustafa, *Kur'an'a Göre Esmâ-i Hüsnâ*, Düşün Yay. İstanbul, 2013

Karabaşoğlu, Metin, *Kur'an okumaları*, İz. Yay. İst. 2016.

Razî, Fahreddin, *Tefsir-i Kebir*, (Mefâtihu'l-Gayb) Daru'l-Fikr, Beyrût, 1981/*Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 2013.

Suyuti, Abdurrahman b. Ebi Bekr Celaleddin, *el-Itkan fi ulum-l Kur'ân*, Beyrut, tsz.

Taberi, Muhammed b. Cerir, *Cami'u-l Beyan an Te'vili Ayi-l Kur'ân*, Bidaru-l hicr, Beyrut, 1992,

Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Camiu's-sahih*, Daru'l-Hadis, Kahire, 2005.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979.

Zeccac, Ebu İshak İbrahim b. Seri b. Sehl Bağdadi, *Tefsir'u Esma-i İlahi-l Hüсна*, Beyrut, 1975

Zemahşeri, Ebi Kasım Mahmut b. Ömer, *Keşşaf*, Mektebetu-l Abikan, Riyad, 1997.

Zerkeşi, Bedreddîn Muhammed b. Abdullah, *el-Burhân fi 'Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru't-Turâs, Kâhire, tsz.